

Emanuel Rádľ

Ladislav Hejdánek

◆ medailon, česky, vznik: nedatováno, 90. léta

◆ profile, Czech, origin: nedatováno, 90. léta

Emanuel Rádl

narozen 21. prosince 1873 v Pyšelech

zemřel 12. května 1942 v Praze

Po absolutoriu Filozofické fakulty UK v roce 1898 působil jako středoškolský profesor. V roce 1904 se habilitoval na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy jako soukromý docent pro fyziologii smyslových orgánů zvířat a dějin věd biologických. Návrh na udělení mimořádné profesury v roce 1916 nebyl profesorským sborem Univerzity schválen pro výhrady pozitivisticky orientovaných přírodovědců. Opětovné podání předložené skupinou profesorů filozofie bylo v roce 1917 profesorským sborem univerzity schváleno, ale nebylo již realizováno. Až v roce 1919 se Rádl stal řádným profesorem přírodní filozofie na Přírodovědecké fakultě Univerzity Karlovy po jejím oddělení od Filozofické fakulty. Od roku 1935, kdy byl stížen záchvatem mrtvice, se jeho zdravotní stav zhoršoval. Ve studijním roce 1937/38 přestává ze zdravotních důvodů přednášet. V únoru 1939 je na vlastní žádost podle tehdy platných předpisů penzionován. Poté žije v ústraní až do své smrti.

Rádl svou vědeckou a myslitelskou dráhu začal v oblasti přírodních věd. Byl stoupencem vitalismu v biologii. Do vědeckého výkladu přírodních dějů zaváděl pojem smyslu dějství. Pojímal jej jako cíl, jenž orientuje život a utváření organismu, je tedy přírodním faktorem projevujícím se v prostoru a čase, ale sám stojí mimo prostor a čas (Drieschova entelechie). Rádl toto hledisko rozšířil i na úvahy o člověku a civilizaci. U člověka se tento organický smysl mění v uvědomělé a cílové jednání, kdy lidé „vědí, co činí“, své názory si kriticky objasňují, prosazují i bojují za ně. Již před první světovou válkou Rádl přechází od svého vědeckého oboru biologie k filozofii. Po válce zakládá katedru přírodní filozofie. Působí v Jednotě filozofické, stává se jejím dlouholetým předsedou. V roce 1934 připravuje jako předseda organizačního výboru VIII. mezinárodní filozofický kongres v Praze.

Rádl se považuje za věrného Masarykova následovníka. Po válce udržuje Masarykův realismus a podle Masarykova příkladu se pokouší i veřejně působit. Zakládá „Realistický klub“, spolu se Zdeňkem Nejedlým. S ním se ale záhy rozchází pro poměr k sociálně demokratické levici. Realismem tehdy členové klubu nerozuměli tolik vědeckou metodu jako spíše pod Masarykovým vlivem kladný poměr k demokracii a k socialismu, respekt k náboženství, etické měřítko na vše, mravní opravdovost, zájem o výchovu a školu a pod. Tiskovým orgánem je „Realistická stráž“ (1920–22). Rádl také zakládá Nové Atheneum (1920–21).

Postupně v Rádlově činnosti i myšlení nabývá vrchu nota náboženská. Již v mládí přestoupil od katolictví k protestantství. Ve 20. letech se sblíží s protestantským teologem J. L. Hromádkou. Spolupracuje s křesťanskou bazí Američanů v Praze YMCA. Jejím třetím předsedou v ČR byl do roku 1935. Od počátku Rádl působí na Obrodné hnutí čsl. studentstva, jež iniciováno Masarykovým vystoupením 7. března 1920 mělo v duchu reformace od základu převychovat k pravé svobodě a odpovědnosti studenty vyrostlé v rakouském a katolickém prostředí. Postupně se i jeho vlivem prohlubuje spojení (části) tohoto hnutí s YMCA. V roce 1926–27 založena Akademická YMCA. Rádl se také podílí na založení Ligy pro lidská práva. Od roku 1927 vydává spolu s J. L. Hromádkou Křesťanskou revue.

Svůj zájem Rádl postupně přesunul od přírodní filozofie k etice a k náboženství. Nezměnil se ale telický charakter (telos – cíl, Rádl nebyl fenomenolog, abychom mohli mluvit o intencionalitě) jeho myšlení a radikální dualismus v chápání světa. Tak na fyziologické úrovni proti fyzikálně vykazatelným vlastnostem a „instinktům“ stojí u Rádla to, co působí, co je zdrojem aktivity i funkčního ustrojení organismu, ale samo fyzikálně vykazatelné není. V případě národa zase stojí proti sobě národ jako přírodní skutečnost, jako kmenové, organické uskupení proti národu jako svobodné volbě, v níž se na pozadí racionální diskuse členové rozhodují ve jménu programových zásad formulovaných

vynikajícími jednotlivci, jejichž pravé slovo ostatní vede. Telický charakter má i jazyk. Každá výpověď, věta i oznámení je výzvou k něčemu nebo alespoň varováním před něčím. Rádlův dualismus ústí v modernizovaný platonismus (J. B. Kozák). Mezi přírodním světem daností, faktů a jevů na jedné straně a světem telickým, apelativním a hodnotovým na straně druhé je nesmiřitelný protiklad. Nade vše ve světě je postavena pravda, která je jediná a věčná, ale nedá se o ní říci, že je, neboť je jen výzvou k uskutečnění, „není, ale platí“. Rádlůva metafyzika vrcholí v náboženském smýšlení. Nemá-li se stát platnost mravních idejí pouze věcí subjektivního přesvědčení, nelze onu závaznost, apelativnost a platnost pravdy v lidském životě nakonec založit jinak než v aktu křesťanské víry.

Nejdůležitější díla: Dějiny vývojových teorií v biologii devatenáctého století (1909), Romantická věda (1918), Náboženství a politika (1921), Západ a východ (1925), Válka Čechů s Němci (1928), O německé revoluci (1933), Útěcha z filozofie (1946).